

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У ПРАКТИЦІ СПІЛКУВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

FEATURES OF THE USE OF ANGLICISMS IN THE PRACTICE OF COMMUNICATION OF STUDENT YOUTH

У статті висвітлено особливості використання англiцизмiв у практицi спілкування учнівської молодi. З'ясовано роль англiцизмiв у сучасній українській молодiжній мові, окреслено позитивні й негативні риси їх уживання, визначено основні причини виникнення такого явища, доведено недоцiльнiсть надмірного використання англiйських слiв i виразiв у спілкуванні учнівської молодi. Зазначено, що спроби iзоляції національної мови від iншомовного впливу суперечать об'єктивним законам її розвитку, адже мовні запозичення сприяють збагаченню словникового запасу. Виокремлено групи англiцизмiв, лексичні відповідники яких в українській мові відсутні: терміни галузі комп'ютерної техніки, iнформатики й iнформаційних технологiй, всесвітньої мережі Інтернет та засобів зв'язку; запозичення, використовувані в освіті та культурі, зокрема, молодiжній; спортивні й мистецькі терміни; види одягу та взуття; назви реалій побутової сфери, які ввійшли в повсякденне життя з американської дійсності. Наведено приклади рiзномірівних вправ та завдань щодо особливостей використання англiцизмiв в освітньому процесі. Акцентовано увагу, що молоді слід пояснювати, що використання англiцизмiв має бути доцiльним, обережним i обґрунтованим – українці мають dbати про збереження унікальних рис рідної мови, плекаючи її як національний культурний скарб. Обґрунтовано, що формування активного словника відбувається переважно в підлітковому й молодiжному віці, тому вплив на сприйняття, а вiдтак i частотність уживання учнями англiцизмiв можна й необхідно здійснювати на уроках української мови. Наголошено, що навчальними програмами передбачено теми, у процесі вивчення яких логічно обговорювати питання, пов'язані як із доцiльним, так i з небажаним використанням запозичених з англiйської мови слiв i виразiв. Зроблено висновки, що процес упровадження в молодiжню мову англiцизмiв відбувається активно й безперервно, вiддзеркалюючи реалії нашого життя.

Ключові слова: методика навчання української мови, лексикологія, культура спілкування, мовленнєва діяльність, англiцизми.

The article highlights the peculiarities of the use of anglicisms in the practice of communication among students. The role of anglicisms in the modern Ukrainian youth language is clarified, the positive and negative features of their use are outlined, the main reasons for the occurrence of such a phenomenon are determined, the impracticality of excessive use of English words and expressions in the communication of schoolchildren is proven. It is noted that attempts to isolate the national language from foreign language influence contradict the objective laws of its development, because linguistic borrowings contribute to the enrichment of the vocabulary. The groups of anglicisms whose lexical equivalents are absent in the Ukrainian language are singled out: terms in the field of computer technology, informatics and information technologies, the worldwide Internet and means of communication; borrowings used in education and culture, in particular, youth culture; sports and artistic terms; types of clothing and footwear; the names of the realities of the everyday life which entered everyday life from the American reality. Examples of different level exercises and tasks regarding the peculiarities of the use of anglicisms in the educational process are given. It is emphasized that young people should be explained that the use of anglicisms should be appropriate, careful and justified – Ukrainians should take care of preserving the unique features of their native language, nurturing it as a national cultural treasure. It is substantiated that the formation of an active vocabulary takes place mainly in adolescence and young adulthood, therefore the influence on the perception, and therefore the frequency of use of English loanwords by students, can and must be carried out in Ukrainian language lessons. It is emphasized that the educational programs provide topics in the process of studying which logically discuss issues related to both appropriate and undesirable use of words and expressions borrowed from the English language. It was concluded that the process of introducing anglicisms into the youth language is active and continuous, reflecting the realities of our lives.

Key words: Ukrainian language teaching method, lexicology, culture of communication, speech activity, anglicisms.

УДК 81'373:[378.016:811.161.2]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/73.11>

Дика Н.М.,

канд. пед. наук, професор,
завiдувач кафедри
мовно-літературної освіти
Інституту післядипломної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Глазова О.П.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри
мовно-літературної освіти
Інституту післядипломної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми. Реалії сучасного життя характеризуються безупинним посиленням тотальної глобалізації. Серед визначених Стратегічним планом діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року завдань – європейська інтеграція України у сферах освіти і науки. Міжнародному співробітництву притаманне розширення соціокультурних зв'язків, посилення ролі міжкультурної комунікації як складника гармонійного співіснування культур.

Пожвавлення міжнародних контактів спричинило інтенсивне запозичення англiцизмiв та

широке їх використання як у професійному, так і приватному спілкуванні громадян України. В умовах всеохопних глобалізаційних процесів спостерігаємо певне порушення еколінгвального балансу, традиційної рівноваги еколінгвосистеми. Найчастіше невмотивоване й невинуватиме вживання англiйських слiв здійснюється представниками ЗМІ та молоддю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Причиною популярності англiйської мови в світі є той факт, що вона є універсальною мовою міжкультурних і міжнародних контактів і взаємодії

в різних галузях діяльності: бізнесі, науці, культурі, виробництві. Англійська є офіційною мовою в 57 країнах світу, офіційною та рідною ще в чотирьох, а також однією з шести офіційних (поряд із французькою, арабською, іспанською, китайською і російською) та однією з двох робочих мов ООН (разом із французькою). Відповідно до Internet World Stats, англійська мова найчастіше використовується в глобальній мережі, нею створено більшість інтернет-контенту. Саме англійська мова вивчається у світі найширше, її визнано мовою міжнародного спілкування.

Проте кожна держава має плекати свою державну мову, захищаючи її від будь-яких чужомовних впливів. Дослідження природних, соціальних і культурних умов, необхідних для збереження національних мов як засобів національної ідентичності в аспекті глобалізації, є завданням таких гуманітарних наук, як етнолінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика, еколінгвістика або лінгвеекологія. Завдання останньої зазвичай пов'язують із визначенням природних, соціальних і культурних умов, необхідних для збереження національних мов як засобів національної ідентичності в аспекті глобалізації [4, с. 76].

Як стверджує Т.С. Майструк, «Стрімке виникнення нових понять, які не мають питомих відповідників, економія мовних засобів, точність та однозначність семантики, престижність англійців стали вирішальними чинниками в тому, що англійські лексеми зайняли домінуючу позицію серед іншомовних запозичень в українській мові на межі ХХ і ХХІ ст. [...] Інтенсифікація англоамериканського впливу відбувається здебільшого через ЗМІ, рекламу, розширення культурних та наукових зв'язків з англомовними країнами» [5, с. 4–5].

Серед завдань «Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року» названо «зміцнення позицій української мови в культурно-інформаційному просторі України; зміцнення статусу української мови як мови міжетнічного спілкування та порозуміння; зростання частки культурного продукту, виконаного українською мовою» [1].

На наукові пошуки визначення факторів, які забезпечували б високий ступінь вітальності (стійкості, потужності, сили життєвої функції) національної мови, скеровані праці вітчизняних науковців Б.М. Ажнюка, Л.О. Андрієнко, М.В. Мірченко, М.І. Навальної, Л.В. Нуждак, О.А. Стишова, П.О. Селігея, О.А. Сербенської та ін. Про вплив невмотивованого запозичення і недоцільного вживання англійців на розвиток української мови йдеться в дослідженнях С.Й. Караванського, Б.М. Ажнюка, Т.С. Майструк та ін.

Слід зазначити, що процес запозичення лексем був і залишається неоднозначним складним явищем і продовжує викликати серед фахівців і пересічних носіїв мови постійні дискусії, які поза межами лінгвістики часом переходять в ідеологічну, політичну, соціологічну площину [3, с. 1].

Мета статті – з'ясувати роль англіцизмів у сучасній українській молодіжній мові, окреслити позитивні й негативні риси їх уживання, визначити основні причини виникнення такого явища, довести недоцільність надмірного використання англійських слів і виразів у спілкуванні учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що спроби ізоляції національної мови від іншомовного впливу суперечать об'єктивним законам її розвитку, адже мовні запозичення сприяють збагаченню словникового запасу. Разом із тим, вплив англіцизмів на розвиток державної мови виявляється по-різному: якщо включення до наукового обігу актуальних англомовних термінів-інтернаціоналізмів сприяє її безумовному збагаченню, то витіснення англіцизмами власне української лексики в художньому, публіцистичному та розмовному стилях позначаються на лексичному складі мови негативно.

Уживання молоддю більшості англіцизмів пояснюється відсутністю в українській мові їх лексичних відповідників. Йдеться про:

– терміни галузі комп'ютерної техніки, інформатики й інформаційних технологій, всесвітньої мережі Інтернет та засобів зв'язку: *комп'ютер, айфон, монітор, вебсайт, акаунт, кілобайт, клік, спам, вай-фай* (із англ. Wi Fi – скорочення від Wireless Fidelity – бездротова точність), *провайдер, роумінг, і-мейл, онлайн, селфі*;

– запозичення, використовувані в освіті та культурі, зокрема, молодіжній: *рокер, бігбанд, діджей* (англ. DJ), хіп-хоп, реліз, трек, шоу, чил-аут;

– спортивні й мистецькі терміни: *кікбоксинг* (сполучення техніки тайського боксу з прийомами карате), *асист* (передача в футболі), *бекспін* (вид удару по м'ячу в тенісі), *блокшот* (кидок у баскетболі), *банд* (музична група), *байопік* (біографічний фільм про відому особу), *блокбастер* (популярне й фінансово успішне кіно), *хорор* (фільм, для якого характерне створення відчуття тривоги та страху);

– види одягу та взуття: *кежуал* (стиль одягу з акцентом на зручність і практичність), *бомбер* (тип куртки), *світшот* (бавовняний спортивний светр), *блейзер* (різновид спортивного піджака), *лофери* (чоловічі або жіночі черевики на низькому підборі без шнурівок), *джекбути* (чоботи на товстій підшві);

– назви реалій побутової сфери, які ввійшли в повсякденне життя з американської дійсності: *кешбек* (повернення покупцю частини витрачених коштів), *бонус* (заохочувальна премія), *блендер*

(змішувач), скраб (косметичний засіб для оздоровлення шкіри).

Учні мають усвідомити, що іншомовне слово слід уживати лише в тому разі, якщо відповідника йому в мові українській наразі немає. Найчастіше відсутність таких синонімів стосується термінології: наукової, мистецької, спортивної тощо. Учні засвоюють, що вживання носіями різних мов одного й того терміна полегшує спілкування науковців різних країн. Принагідно словесник увиразнює потрібність і актуальність у міжнародному спілкуванні інтернаціоналізмів.

Так, на вступному уроці на тему «Українська мова і виклики сьогодення» в 9 класі, обговорюючи з учнями ситуацію із мовними запозиченнями та питання доцільності вживання іншомовних слів, словесник може запропонувати виконати такі вправи:

**Прочитайте речення, визначте в них запозичені з англійської мови слова, витлумачте їх лексичні значення. Чи можна дібрати до них українські відповідники? З якої причини?*

1. Мрію, щоб інтернет заповнили гарні українські оповідання про чудових людей (з допису на фейсбуку). 2. Скориставшись програмою скайп, читачі бібліотек Чернігова й Вентліпса почергово читали вірші українських і латвійських поетів (із сайту «Сусіпільне. Чернігів»). 3. Чому, навіть вибираючи книжку, ми звично женемося за трендами? Невже тому, що прочитали щось там на форумі чи в чаті? А може, промоутер вручив нам на вулиці яскравий флаєр? Шукаймо книжку цікаву, актуальну, українську! Саме таке видання є нині потенційним бестселером (з реклами).

Довідка. Інтернет (від англ. internet від лат. inter – між і англ. net – мережа) – всесвітня інформаційна комп'ютерна мережа, що надає доступ до необмежених інформаційних ресурсів та комунікативно-електронного спілкування. Скайп (від англ. skype – акронім з англ. «Sky peer to peer» – небо для рівних) – програма для безпосереднього спілкування з використанням вебкамери та обміну файлами через Інтернет; Інтернет-телефонія. Щомісяця послугами Skype у світі користуються до 140 мільйонів людей. Тренд (від англ. trend – напрям, тенденція) – тривала, довгочасна тенденція зміни показників у прогнозуванні. Форум (від лат. forum – площа у містах Давнього Риму) – 1. Захід для обговорення або вирішення проблем. 2. Інтернет-ресурс, призначений для спілкування в Інтернеті на визначену тему. Чат (від англ. chat – балачка) – мережевий засіб для швидкого обміну текстовими повідомленнями між користувачами Інтернету в режимі реального часу. Промоутер (від англ. to promote – сприяти) – особа, що займається цілеспрямованою рекламою товару. Флаєр (від англ. flyer, від to fly – літати) – листівка, афіша, рекламний листок як форми паперової реклами, призначеної для широкого розповсюдження.

**Прочитайте. З якої мови походять виділені словосполучення? За потреби уточніть їх походження за словником. Поясніть лексичне значення кожного. Доберіть до кожного український відповідник. Поясніть: чи варто неперекладаними англійськими словами в текстах замінювати питому українську лексику.*

1. Не нас нічия врятує у цьому життєвому таймі, не нас пожаліла доля, чомусь беручи тайм-аут (О. Слоньовська). 2. Обійдемося без happy end, але світло в кінці тунелю, звичайно, буде (О. Гончар). 3. Fashion-look сучасної українки виявляється не в елементах одягу й аксесуарах, а в гідності, мужності й відповідальності. 4. Останнім часом особливий популярності набуває hand made – не лише як спосіб самовираження, а порятунок від невпевненості й самотності.

Довідка. Ноу-хау (англ. – знаю, як) – практичне знання, як чогось досягти чи щось зробити. Тайм-аут (англ. перерва) – перерва, оголошена на прохання учасника змагання або команди. Happy end (англ. щасливий кінець) – щасливе закінчення п'єси, роману, фільму тощо. Fashion-look (англ. – сучасний образ) – модний і сучасний вигляд. Hand made (англ. – зроблений вручну, рукотвір) – оригінальний виріб ручної роботи, виконаний без використання механізованих чи автоматизованих технологій.

Серед соціально-психологічних причин використання учнями англіцизмів визначають такі:

- з метою самоствердження, вияву освіченості, демонстрації інтелекту;
- з орієнтацією на мовну моду, задля засвідчення своєї сучасності та поінформованості;
- як вияв бажання бути схожими на героїв зарубіжних кінофільмів, музичних колективів і виконавців.

Ангомовні запозичення є джерелом широко вживаних учнівською молоддю сленгових слів, популярність яких спричинено:

- бажанням через несподіваність і неочікуваність уживання англіцизму надати мовленню емоційності: *мені це в кайф*; *ця справа потребує апгрейду*; *дедлайн нас доганяє*; *припиніть це бла-бла-бла* (від англ. blah-blah-blah – беззмістовна розмова);
- прагненням через використання англійських етикетних формул та вигуків надати мовленню безпосередності, невимушеності: *хеллоу* (англ. – hello) – привіт, вітаю; *ок, окей* (англ. – ok) – погодження з чим-небудь; *sorry* (англ. – sorry) – вибачення; *вау* (англ. – wow) – вигук на позначення подиву чи захоплення; *це вирішується ізі* (від англ. easy – легко, без зусиль);
- наміром відверто й недвозначно оцінити предмет обговорення, що загалом властиво віковій мовця-підлітка: *лузер* (невдаха), *крейзі* (неврівноважений, збуджений, божевільний), *кринж* (обу-

рення, почуття сорому, ніяковості за свої або чихсь вчинки) і под.;

– через схильність до мовної гри: *helloвенькі були! кажуть, ти вчора поголівудив? ґаджет вам у поміч!*

Серед сленгізмів є слова, утворені усіченням англійського слова: *комп* (від комп'ютер), *ноут* (від ноутбук), *гіг* – (від гігабайт); слова, утворені додаванням до кореня закінчення: *піпли* (від англ. peoples) – люди), *олди* (від англ. olds) – батьки), *джинса* (від англ. jeans) – прихована реклама; суфіксальним способом: *смайлик* (від англ. smile) – схематичне зображення личка для вираження емоції, *інсталяшка* (від англ. installation, розм.) – програмне забезпечення, *драйвово* (від англ. drive – енергійно) – захопливо, потужно, *аскати* (від англ. to ask – запитувати); префіксально-суфіксальним: *погуглити* (від англ. Google) – пошукати інформацію в інтернеті, *забанити* (від англ. ban – заборона) – заборонити доступ; *задонатити* (від англ. donate – добровільна грошова пожертва) – жертвувати кошти; поєднанням коренів або слів: *клікбейт*, *відеоблог*, *бестселер*, *смартфонозомбі*.

Необхідно звернути увагу учнів на те, що вживання сленгізмів-англіцизмів може бути не лише недоречним, а й неприпустимим. Йдеться про необхідність урахування ситуації спілкування та особливостей (статусу, віку) адресантів мовлення. Учні мають розуміти, що в ЗМІ, художній літературі, творах ін. видів мистецтва такі сленгізми використовують із певною метою: як засіб характеристики персонажа чи автора або заради комічного ефекту.

Формування активного словника відбувається переважно в підлітковому й молодіжному віці, тому вплив на сприйняття, а відтак і частотність уживання учнями англійських запозичень можна й необхідно здійснювати на уроках української мови. Навчальними програмами передбачено теми, у процесі вивчення яких логічно обговорювати питання, пов'язані як із доцільним, так і з небажаним використанням запозичених з англійської мови слів і виразів.

Вивчаючи синоніміку, необхідно звертати увагу учнів на доцільність заміни українськими відповідниками поширених нині англійцизмів: *дайджест* – огляд, *дисплей* – екран, *лінк* – посилання, *імідж* – образ, *бартер* – обмін, *лідер* – провідник, *булінг* – цькування, *хайп* – скандал, *вікенд* – вихідний, *сервіс* – обслуговування, *презентація* – представлення, *ексклюзивний* – винятковий, *креативно* – творчо, оригінально.

Вивчаючи правопис слів іншомовного походження у 5, 6 класах, учні удосконалюють навички використання тлумачних словників. Витлумачуючи лексичне значення запозичених слів, словесник пропонує учням дібрати до кожного з них український відповідник.

Для прикладів варто добирати англійцизми, які увійшли до української мови нещодавно. Так, пояснюючи й закріплюючи правило «дев'ятки», вчитель принагідно допомагає учням дібрати синоніми до слів *дисконт* (знижка), *стикер* (наклейка), *сертифікат* (свідоцтво), *консалтинг* (консультування).

Добір синонімів варто здійснювати і при вивченні в 6 класі неологізмів (*коуч* – тренер, *скіл* – навичка; *буккросинг* – книгообмін, *юзер* – користувач). Шестикласники мають зрозуміти: з одного боку, поява англійцизмів-синонімів українську мову нібито збагачує. З іншого, надмірна кількість англійцизмів становить потенційну загрозу мовній самобутності та може призвести до негативних зрушень у лексико-семантичній системі української мови.

Опрацьовуючи тему «Неологізми», словесник може запропонувати учням вправу:

**Складіть стислий словничок (з 5–8 слів) неологізмів-англіцизмів, які найчастіше вживають учні вашого класу (наприклад: ґаджет, селфі, акаунт, лайк, смайл, стикер). У кожному словникову статтю намагайтесь увести український відповідник пояснюваного слова.*

На бажану заміну іншомовних слів (у нашому випадку англійцизмів) українськими відповідниками вчитель звертає увагу щоразу, опрацьовуючи дидактичний матеріал, використовуваний при вивченні будь-якого нового матеріалу та при повторенні вивченого раніше.

Висновки і пропозиції. Процес упровадження в молодіжну мову англійцизмів відбувається активно й безперервно, віддзеркалюючи реалії нашого життя. Проте запозичення не мають відбуватися стихійно. Учні слід пояснювати, що використання англійцизмів має бути доцільним, обережним і обґрунтованим – українці мають дбати про збереження унікальних рис рідної мови, плачучи її як національний культурний скарб.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна цільова національно-культурна програма забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-2024-%D1%80#Text> (дата звернення 09.05.2024 р.).
2. Словник новітніх англійцизмів / укл. Лесь Белей, Аліна Гончаренко, Марина Ківу, Ірина Олександрук. К.: Наукова думка, 2022. 320 с.
3. Архипенко Л. Англійцизми в українській мові: причини, наслідки, перспективи запозичування. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71). № 5. Ч. 1. С. 1–6. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27225/1/%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f_%d0%90%d1%80%d1%85%d0%b8%d0%bf%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be.pdf (дата звернення 09.05.2024 р.).
4. Колоїз Ж. Еколінгвальний баланс в умовах глобалізації. Матеріали доповідей, приурочених 90-річчю

Криворізького державного педагогічного університету, виголошених у рамках VI Міжнародної наукової конференції «Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри»: зб. наук. праць / за ред. Ж. Колоїз. Кривий Ріг, 2020. 166 С. 75–79. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/2425/1/%D0%93%D0%B0%D1%80%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B0_%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D0%

B8%CC%86%20%D0%A0%D1%96%D0%B3_2020.pdf (дата звернення 09.05.2024 р.).

5. Майструк Т.С. Англійські запозичення у функціонально-стильових різновидах української мови кінця XX – початку XXI століть: автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.01 / Т. С. Майструк ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О.Гончара. Д., 2010. 20 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20110406000067> (дата звернення 09.05.2024 р.).